

יד ושם

המשרד לאזרחים ותיקים

"לדורות" סיפוריהם של ניצולי השואה החיים בישראל

שאלון לרישום קורות ניצולי השואה

איסוף סיפוריהם של ניצולי השואה הוא אחד המרכיבים החשובים ביותר בשימור הזיכרון ובהנחלתו לדורות הבאים. לכן, המידע על קורותיהם של הניצולים חיוני מאוד לחוקרים ולבני הדורות הבאים. בעזרת מידע זה אפשר יהיה להכיר את הסיפורים הפרטיים המרכיבים את התמונה הרחבה של תקופת השואה. לסיפור האישי שלכם יש חשיבות לאומית, מחקרית וחינוכית. אוסף הסיפורים מפורסם באתר אינטרנט מיוחד שכתובתו www.ledorot.gov.il

שם משפחה ושם פרטי כיום

שם משפחה: רייס	שם פרטי: זיוה
----------------	---------------

פרטים אישיים לפני השואה ובתקופתה
במידה והשאלה אינה נוגעת אלייך, אין צורך לענות עליה

שם משפחה איתו נולדתי: טבקמן		בלועזית Tabakman	
שם פרטי איתו נולדתי: סוניה		בלועזית Sonia	
עיר לידה: בריסל		בלועזית Brucel	
שם פרטי ושם משפחה של האב: מאיר טבקמן		שם פרטי ושם נעורים של האם: רייזלה קיבל	
מקום מגורים קבוע לפני המלחמה:		בלועזית	
מקום מגורים: בלגיה		ארץ המגורים: בלגיה	
השכלה/תואר אקדמי לפני המלחמה: (יסודי, תיכון, אוניברסיטה, ישיבה)		מקצוע לפני המלחמה: (תלמיד, סנדלר, מורה)	
מקומות מגורים בתקופת המלחמה: וوترמל, (Watermael) בחוצות בריסל, בלגיה (שם העיר או האזור ושם הארץ)		חבר בארגון או בתנועה: (בית"ר, השומר הצעיר, בני עקיבא)	
במידה והיית בגטו, ציין את שמו		בלועזית	
במידה והיית במחנה עבודה או מחנה ריכוז, ציין את שמו		בלועזית	
המקום בו נודע לך כי הנך אדם חופשי: על סיום המלחמה נודע לזיוה בבית משפחת ווילדן שבוوترמל.		תאריך השחרור: לא זוכרת	
במידה והיית במחנה עקורים ציין את שמו (מחנות פליטים שהוקמו לאחר המלחמה בעיקר באוסטריה, גרמניה ואיטליה)		ציין מקום אליו חזרת לאחר השחרור בריסל	
במידה והיית במחנות מעצר בקפריסין, ציין ממתו עד מתי		שנת עליה: 1951	
		במידה ועלית באניה, ציין את שמה קדמה	

אנא ספרי/ על קורותיך לפני המלחמה

(ציוני דרך: הבית בו גדלת, בית הספר, חברי ילדותך; במה עסקו הוריך, המשפחה המורחבת, חגים ומאכלים):

נולדתי ב1938, בת יחידה למשפחה יהודית טיפוסית שהיגרו לבלגיה מפולין, משפחה חמה וגדולה, ציונים. ההורים היו בתנועות נוער "פועלי ציון". למשפחה של אבי היה בית חרושת לנעליים ואבא שלי ניהל את המפעל, אך לדעתי במהלך המלחמה עצמה הוא לא המשיך לעסוק בזה. אמי הייתה יד ימינו של אבי בכל דבר. הייתי תינוקת ולכן לא הייתי עדיין בגן בבית ספר וכמובן שלא הספקתי לרכוש חברים בגיל כל כך צעיר. המשפחה המורחבת ענפה, דודים ודודות, סבא וסבתא משני הצדדים, חברים ומכרים רבים למשפחה וכולנו תפקדנו כמשפחה חמה ואוהבת.

נא ספרי/ על קורותיך בזמן המלחמה

(גירוש, גטאות, מחנות וצעדות מוות, במסתור או בזהות בדויה ושם בדוי, פעילות ותפקידים במחתרת, השתתפות בבריחה או בהתנגדות, האנשים שהיו בסביבתך בגטו או במסתור, במי נעזרת או אולי למי עזרת):

עם פרוץ המלחמה, ניסתה המשפחה וכל מכרינו לברוח לספרד כי בלגיה נכבשה. נסענו ברכבת עם ידידים ובני משפחה, דודתי הייתה אז בהריון ונאלצה ללדת באמצע הנסיעה, הגענו עד לגבול אך לצערנו הוא נסגר למעבר. משם הגענו לאיכר צרפתי בשם אתיאן, אצלו כל המשפחה והמכרים שניסו לחצות את הגבול עבדו בחווה שהייתה בבעלותו. לאחר שהשות אצלו לקחו אותנו הצרפתים למחנה עבודה בשם "קזאריל", בו הפרידו בין נשים לגברים ואני שהייתי פעוטה אמרתי משפט שזכור לכולם ביידיש "אני הולכת עם הגברים" שממנו כולם צחקו. כעבור זמן מה, נתנו לנו לצאת בתנאי שנחזור לבלגיה.

חזרנו לבלגיה, והורי הצטרפו למחתרת היהודית, גרנו אצל אישה בשם מאדאם ספאנוג, שם נעוריה סולבה והיא שייכת למשפחה עשירה וידועה מאוד עד היום בבלגיה. דרכה הורי מצאו את מקום המסתור שלי- אצל משפחת ווילדן. במהלך שהותם של הורי אצל מאדאם ספאנוג אבי הפעיל מנגנון שלם של תעודות זהות מזויפות ליהודים וארגן ביקורים של הורים אשר שמו את ילדיהם במשפחות נוצריות בכדי שיצילו אותם, ארגן שליחה של חבילות מההורים לאותן משפחות, בנוסף השתתף בניסיונות חיסול של נאצים.

אבי נתפס פעמיים על ידי הגרמנים, בכל פעם העלו אותו לרכבת לאושוויץ, אך בשתי הפעמיים הללו הצליח לברוח כשהוא קופץ מהרכבת, ובאחת הפעמים הוא דחף אדם שהיסי לקפוז וכך הציל את חייו והוא חיי עד היום, את האדם הזה פגשתי יחד עם אמי באחד הרחובות המרכזיים בבריסל, כעבור מספר שנים. גם דודתי עבדה אצל מאדאם ספאנוג בתור עוזרת. אצל משפחת ווילדן הייתי מגיל 4 עד גיל 6, הלכתי לגן של נזירות, למדתי תפילות נוצריות והעמדתי פני נוצרייה. כל חברי היו נוצרים. למשפחת ווילדן היו ילדים, בן ובת- ז'אק וג'יזל שניהם כיום בני מעל 80 ואני בקשר עימם עד היום. בית משפחת ווילדן היה מסודר, נקי, חם ואוהב. בניגוד לבית אמי שלאחר המלחמה שלמרות שהיה נקי מאוד ומסודר, לא היה חם. חלקתי חדר עם סבתא ווילדן, והיא נהגה לספר לי סיפורים. ביום שהגעתי אליהם הם נתנו לי בובה, קראו לה בובה כי הייתה ענקית. היא לי מזל גדול להגיע למשפחה הזו.

בפעם האחרונה שראיתי את אבי זה היה אצלם, בהתחלה הורי ודודתי היו מבקרים אותי, מביאים לי חבילות בהן קמח וסוכר, במשך תקופה די ארוכה נמשכו הביקורים, עד שג'יזל אמרה לי שהוריי חולים ונמצאים בבית חולים ולכן לא יבואו יותר. אך בתוך תוכי לא האמנתי לה. בפועל, יהודי שעד היום ידוע לשמצה בבלגיה הלשין על הוריי. לאבי כבר לא היה שום סיכוי, לאחר פעמיים שנתפס והצליח לברוח הוא נכנס ל"רשימה השחורה" של הגרמנים, הם תפסו אותו בדצמבר ובינואר הוא כבר נרצח. אמי נשלחה לאושוויץ והשתחררה כעבור שנה וחצי. הוריי נתפסו קרוב לסוף המלחמה.

אנא ספרי/ על קורותיך מתום המלחמה ועד עלייתך לארץ
(השחרור וחזרתך הביתה, חייך אחרי המלחמה, העפלה/ עליה):

בסוף המלחמה אימי באה לקחת אותי מבית משפחת ווילדן, וזו הייתה תקופה מאוד לא פשוטה. חזרנו לגור בסאן ז'יל, היא קיוותה שאבא יחזור אך זה לא קרה. בסאן ז'יל גרנו גם עם הוריה של אימא, סבי וסבתי שבמהלך המלחמה הצליחו להסתתר. גם כשחזרתי לאימי לא הרגשתי מחסור חומרי, אך התגעגתי למשפחת ווילדן ובחופשים הייתי נוסעת אליהם. שמרנו על קשר טוב עד שעליתי לארץ ב1951. לימים גיליתי שמרסל ווילדן אב המשפחה, היה יהודי מצד אמו, פרט שלא חלק עם משפחתו במשך שנים. הוא סיפר לסבי כעבור המון שנים שבגלל שהזכרתי לו את אמו היהודייה הוא חש מעין זיקה אלי. המידע הזה הגיע אלי רק לפני כמה שנים, ג'יזל הראתה לי אלבום תמונות משפחתי של אביה ולפתע זיהיתי דמות ובתוכי ידעתי כי מדובר באמו של מרסל.

עד 1951 נשארנו כולנו בבית, אימי התחתנה בשנית עם החבר הכי טוב של אבי, זיסקין רבינוביץ', שהיה איש יקר לי מאוד, הוא היה הכל בשבילי, וכשתכננו לעלות ארצה, וכבר קנינו ציוד, הוא חלה ונפטר. אימא נכנסה לדיכאון עמוק, וחלתה הרבה כתוצאה מהשהות במחנה.

עד העלייה היה קשה מאוד עם אימא, אני יודעת שהיא אהבה אותי אך זה לא היה פשוט. סבתא שלי, אימא של אימא, לקחה אותי אל חיקה, היא זו שנתנה לי אהבה וטיפלה בי. גם עברה ההתמודדות הייתה קשה מנשוא, היא שקלה שני בנים, אחיה של אימא במחנות, וההתמודדות עם אימי גם היא הייתה כמעט בלתי אפשרית.

הלכנו מסביב לאימא כמו על ביצים, אימא סיפרה מעט מאוד על המחנה, ורק אחרי מותה נודעו לי פרטים כמו שהיא עבדה בבית חרושת לנשק, וכמו הסיפור על לב קטן עשוי מעור עליו הייתה תמונה שלי ואותו נשאה במשך שהותה במחנה, היא הצליחה להסתיר אותה מתחת ללשון או בנעל עד שיום אחד תפסו אותה עם הלב והיא חטפה המון מכות עבור זה, ונלקחה ממנה המזכרת. איכשהו הלב הקטן חזר אליה והגיע איתה ארצה, אך בארץ פרצו לדירתה ברמת גן וגנבו לה רכוש כשבתוכו הלב הקטן.

נא ספרי/י על חייר בארץ

(תחושותיך בעת עלייתך ארצה, פעילותך הציבורית או התרבותית, המשפחה שהקמת, המסר שברצונך להעביר לדורות הבאים):

1951, כשאני בת 12 עליתי לארץ. ידיד של אימי בשם פומרנץ שכבר גר בארץ, הגיע לבלגיה לביקור. הוא ראה שמצבה של אימי קשה, והעלה רעיון- לקחת אותי איתו לארץ ישראל. אימי שאלה אותי אם אני רוצה או לא, ואמרתי שאני רוצה כי המצב בבית היא קשה מנשוא והרגשתי שאני נחנקת עם אימא. חצי שנה לפני כן, חברתי הטובה ביותר אסתר עלתה לארץ עם משפחתה ורציתי מאוד להגיע אליה.

אימא ליוותה אותי לרכבת ונפרדנו. הרכבת לקחה אותנו לנמל במרסיי ועלינו על אונייה בשם קדמה שיעדה הוא ארץ ישראל. זאת הייתה חוויה בשבילי, ראיתי את פריז, וירדנו לטייל בערים שונות, נהייתי מהנסיעה. היה אוכל ושתייה, לא לוקסוס כמו היום אבל בהחלט חוויה מהנה. ההפלגה ארכה 6-7 ימים ולבסוף עגנה האונייה בנמל בחיפה. אך שם ציפתה לי אכזבה קשה- אסתר ומשפחתה לא חיכו לי! הם בדיוק ביקרו את אחיה של אסתר בקיבוץ במשמר הנגב. כשירדנו מהאונייה נסענו במעין מונית שירות שנראתה לי מוזרה מאוד, עם משפחות נוספות לרמת גן והתארחתי אצל משפחתו של פומרנץ מספר ימים עד שמשפחתה של אסתר שבה ממשמר הנגב ובאה לאסוף אותי. עם משפחתה של אסתר חייתי אך זה לא היה מוצלח, אימא הייתה מוזרה והתקופה שם לא הייתה טובה וגרמה לי כמעט לחלות.

לאסתר הייתה עוד קרובת משפחה, חיה כדורי, שהייתה ידידה שלנו בבלגיה. היא חייתה בקיבוץ אושה ליד רמת יוחנן, ובאחד הביקורים שלה אצל משפחתה של אסתר עזרתי עוז וסיפרתי לה שלא טוב לי. היא וידידה נוספת מבלגיה, שיפרה ורבר מורה לעברית ויידיש, לקחו אותי איתן לקיבוץ אושה וזו הייתה הצלה בשבילי. בהתחלה, 6 חודשים לא היה פשוט כיוון שלא ידעתי את השפה, אבל היה לי מזל כי הילדים בקיבוץ קיבלו אותי מאוד יפה ועזרו לי. היו לי שיעורי עברית עם מורה הולנדי כל יום, ותוך כמה חודשים כבר ידעתי לדבר עברית פשוטה. המורים אז היו נהדרים.

בשנת 1957 עלתה אימי ארצה, לרמת גן, לדירה שרכשה באחת הפעמים בהן ביקרה אותי בקיבוץ, כשאימא עלתה השתפרו חייה, היא הפכה לפעילה חברתית, היינו בקשר טוב, נהגנו להיפגש בחיפה או בתל אביב, ובחופשים הייתי נוסעת אליה. לצערי לאימי לא היה מזל באהבה, היא הייתה אישה יפה מאוד, ולא חסרו לה מחזרים אך לא הצליחה להינשא שוב.

בקיבוץ גרתי עד גיל 24, באושה היה לי בן כיתה, עוזי שמו, בעלי מזה 50 השנים האחרונות. עברנו לקיבוץ שלו כפר מכבי ושם גם נולד ילדנו הראשון ב1962, אורי. מאז שנולד חיינו שם שנתיים, ואז בהשפעתה של מורה מהקיבוץ, מחנכת שלימדה אותנו כימיה ואנגלית שנהגה לספר לנו סיפורים על אירועים ומופעים בארצות הברית שבתה אותי בקסמה ונסענו לארצות הברית עם אורי על הידיים 300 דולר בכיס, ממש חוצפה מצידנו, עוזי התחיל ללמוד ואני מלצרתי במסעדה בה כל המי ומי התארחו. אפילו לערוך שולחן לא ידעתי אך לאט למדתי, והכסף שהרווחתי במסעדה מימן שנת לימוד שלמה לעוזי. עוזי למד ועבד ואורי היה בגן ליד מקום מגורינו. בהמשך עברנו לגור באוניברסיטת קליפורניה שם עוזי עשה פוסט דוקטורט, שם כבר היינו יותר מבוססים, וב1970 נולד בנו השני, צור. רצינו לחזור לארץ כל הזמן, אבל כולם אמרו לנו להישאר עד שעוזי יקבל ניסיון בעבודה שלו.

ב1974 חזרנו לארץ, גרנו בטבעון, אך חוינו אכזבה גדולה מהחינוך בבתי הספר, כיוון שאורי לא הצליח להיקלט ולהתאקלם פה בארץ, למעשה היחיד שנהנה מהשהות בארץ באותו זמן היה צור שהיה קטן באותה תקופה, אך החלטתנו הייתה לשוב לארצות הברית, הפעם לבלוטימור שם לעוזי הייתה הצעת עבודה ואורי סיים את כיתה י"ב כמו שצריך. היינו מאוד מאוכזבים מנושא החינוך בארץ מפני הזיקה שלנו לישראל הייתה חזקה מאוד ועוזי היה ראש ארגון הסטודנטים הישראליים בדייוויס, קליפורניה.

כעבור כמה שנים, אורי חזר לארץ כדי להתגייס לצבא, וזו הייתה תקופת מלחמת לבנון הראשונה, אנחנו עוד היינו בארצות הברית אבל השתגענו מרוב דאגה, ולכן חזרנו לארץ ועוזי מצא עבודה חדשה באילנה רובינשטיין, חברה לקוסמטיקה בה עסק בהתפררות התא כיוון שזו הייתה התמחותו, אמנם העבודה לא הייתה כוס התה שלו אך בגלל שאורי היה בצבא לא היה

יד ושם

המשרד לאזרחים ותיקים

איכפת לו היכן לעבוד. כעת צור לא הצליח להתאקלם היטב אז החלטתי לנסוע איתנו חזרה לארצות הברית בעוד שעוזי ואורי נשארו בארץ. בסופו של דבר גם אורי הצטרף אלינו לאחר שסיים את הצבא, ועוזי נהג לבקר אותנו. חזרתי לארץ לעוזי בשנת 1984, ובני נשארו בארצות הברית, היום לאורי ולצור יש תארים מכובדים מאוניברסיטאות בארצות הברית, והם בעלי הישגים רבים בחייהם. יש לי משני בני 3 נכדים כשהגדול כיום בחר להתנדב לצה"ל. כבר כמעט 20 שנה אני גרה בזיכרון יעקוב, התקופה הכי ארוכה בה התגוררתי במקום אחד.

המסר שלי הוא מסר שקיבלתי מאבי, ובכל פעם שקשה לי אני נאחזת בו, צריך לחיות ולנצל את החיים עד תומם גם בשביל אלו שלא הצליחו.

ראיון: אור בן שמואל

זיכרון יעקב, דצמבר 2013